

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№5 (548)
вересень-жовтень
2019

Головний науковий редактор:
академік НАН України *В.А.СМОЛІЙ*

Наукова рада:

Андреа Граціозі (Неаполь, Італія), *Зенон Козут* (Едмонтон, Канада),
В.М.Литвин (Київ), *С.М.Плохій* (Кембридж, США), *О.О.Рафальський*
(Київ), *В.Ф.Репринцев* (Київ), *В.С.Степанков* (Кам'янець-Подільський),
Т.Г.Таїрова-Яковлева (Санкт-Петербург, Російська Федерація), *П.П.Толочко*
(Київ), *Б.М.Флоря* (Москва, Російська Федерація)

Редколегія:

Г.В.Боряк, *В.Ф.Верстюк*, *С.В.Віднянський*, *В.М.Горобець*, *О.І.Гуржій*,
В.М.Даниленко, *О.М.Донік* (заст. гол. ред., відпов. за вип.), *С.В.Кульчицький*,
О.Є.Лисенко, *М.Р.Литвин*, *І.К.Патриляк*, *Р.Я.Пиріг*, *О.П.Реент* (заст.
гол. ред.), *В.М.Ричка* (заст. гол. ред.), *О.С.Рубльов* (заст. гол. ред.), *П.М.Сас*,
В.Ф.Солдатенко, *В.П.Трощинський*, *О.А.Удод*, *Ю.І.Шановал*

Наукові редактори:

канд. іст. наук *О.М.Донік*, д-р іст. наук *О.П.Реент*,
д-р іст. наук *В.М.Ричка*, д-р іст. наук *О.С.Рубльов*

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту історії України
НАН України, протокол №7 від 26.09.2019 р.

Відповідальний секретар:

В.В.Григор'єв

Електронна версія:

www.history.org.ua

Редактори:

В.В.Григор'єв
О.М.Донік

«УІЖ» індексується в міжнародних
наукометричних базах даних: EBSCO,
ESCI (Web of Science Core Collection),
Google Scholar, Slavic Humanities Index

Макет і верстка:

А.О.Михайлова-Зінченко

Формат 70x100/16
Гарн. Century Schoolbook
Папір офсет. №1. Друк офсет.
Ум. друк. арк. 19,5. Обл.-вид.арк.21
Тираж 400 прим. Зам. №149
Підписано до друку 30.10.2019 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ №263 видане Держкомвидавком
України 14.12.1993 р.

Віддруковано з оригінал-макета
у ТОВ «ДІА»

Свідоцтво ДК №1149
від 12.12.2002 р.
Адреса: вул. Васильківська, 45, оф.400
м. Київ, Україна, 03022
Тел./факс: +380 (44) 257-16-15
E-mail: dia_1997@ukr.net

UKRAINIAN HISTORICAL JOURNAL

Institute of History of Ukraine, I.F.Kuras Institute of Political and Ethno-National Research.
Founded in 1957. Published 6 times a year. Editor-in-chief Valerii Smolii. Address of the editorial office: 4, M.Hrushevskoho, office 501, Kyiv, Ukraine, 01001. Tel. +380 (44) 278-52-34, fax +380 (44) 279-63-62, e-mail: uhj@history.org.ua

Адреса редакції: вул. М. Грушевського, 4, офіс 501, Київ, Україна, 01001
Тел. +380 (44) 278-52-34, факс +380 (44) 279-63-62, e-mail: uhj@history.org.ua

Науковий журнал. Заснований 1957 р. Виходить 6 разів на рік. © Редакція «УІЖ»

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ

Друга світова війна й Україна: проблеми та пошуки

Віднянський С., Грицюк В., Лисенко О. Початок «Другої імперіалістичної війни» та «українське питання»: деякі дипломатичні, політичні, військові аспекти 4

Литвин М. (Львів). Західноукраїнський вересень 1939 р.: маркери політики пам'яті 25

Погорелов А. (Миколаїв). Залучення нацистською окупаційною владою агітаторів та їх використання в усній і кінофотопропаганді (1942–1944 рр.)..... 36

Дацків І. (Тернопіль), Пархоменко В. (Миколаїв). Доля архівів УРСР у роки Другої світової війни 59

Edele M. (Melbourne, Australia). Why did Ukrainian Red Army Men Go Over to the Germans? The Case of Defectors to the Wehrmacht's 296 Infantry Division, 1942–1943 69

Смолій В., Ясь О. Хиткі образи нового віку: ідеали й обрії майбутності у візіях українських інтелектуалів кінця XIX – початку XX ст. 86

Котляр Ю. (Миколаїв), Левченко Л. (Миколаїв). Регіональний зріз Української революції 1917–1921 рр.: Миколаївщина..... 122

МЕТОДОЛОГІЯ.

ІСТОРИОГРАФІЯ. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

Кривошея І. (Умань), Кривошея І. (Умань). Тестаменти козацької старшини Гетьманщини другої половини XVII ст. як джерело історії повсякдення..... 147

Horkova A. The Creation of Digital Image of Cultural Heritage: World and Domestic Experience (The Information Base of the Cultural Heritage Case of Sites of Kyiv)..... 167

MISCELLANEA

Русина О. Нотатки щодо візуалізації вітчизняної історії XIV–XVI ст. 175

РЕЦЕНЗІЇ Й ОГЛЯДИ

- Головко О. Князь Мстислав Мстиславич «Удатний» і його доба
(О.Щодра, Львів) 187
- Світленко С. Українське ХІХ століття: етнонаціональні, інтелектуальні та історіософські контексти **(О.Шляхов, Дніпро)** 196
- Колянчук О. Українські політичні емігранти в науковому, культурному, суспільному й господарському житті II Речіпосполитої; Колянчук О. За нашу і вашу свободу: Учасники українських визвольних змагань 1917–1921 років: Місяця пам'яті в Польщі: Довідник **(М.Литвин, Львів; О.Рубльов, Київ)** 202
- Михайло Грушевський. Студії та джерела (кн.1–2) **(С.Іваницька, Запоріжжя)** 209
- Україна – Китай – 25 років співробітництва: результати та перспективи: «Один пояс, один шлях» **(Л.Алексієвець, Тернопіль; М.Алексієвець, Тернопіль)** 215

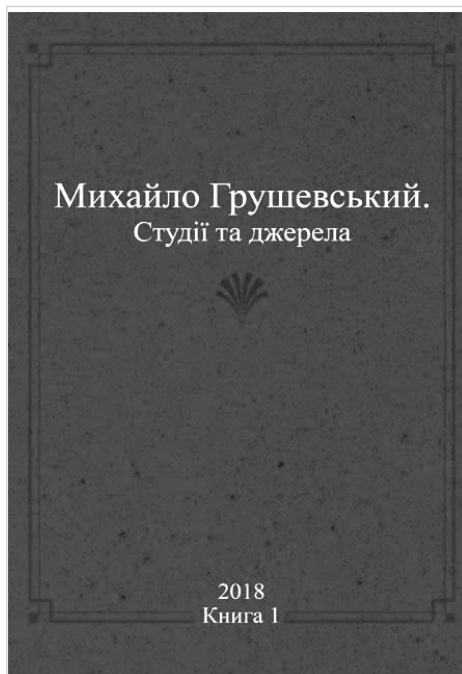
ХРОНІКА

- Морозова О. (Миколаїв)**. Міжнародна наукова конференція «1919 рік в історії Центрально-Східної Європи: До 100-річчя проголошення злуки УНР і ЗУНР» 220
- Горбачевський Т. (Львів)**. Міжнародна наукова конференція «Вересень 1939 р. у долі держав та народів» (до 80-річчя початку Другої світової війни) 223
- Лисенко О.** V наукова конференція «Пам'ять про Другу світову війну в Німеччині та Україні після 1945 р.» й черговий практичний семінар Німецько-української комісії істориків для молодих дослідників «Історія України між 1939 і 1950 рр. в автобіографічних документах» 225
- Зашкільняк Л. (Львів)**. XX Загальний з'їзд польських істориків 229

IN MEMORIAM

- Марк фон Гаген** 232

- Надходження** до бібліотеки Інституту історії України НАНУ 236

Михайло Грушевський. Студії та джерела / Ред. кол.: Г.Бурлака, І.Гирич (гол.), В.Кавунник (секр.), М.Капраль, С.Панькова, Г.Папакін, В.Піскун, В.Тельвак, О.Юркова. – К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України, 2018–2019. – Кн.1. – 510 с.; Кн.2. – 488 с.

Задум цього ґрунтовного видання, як свідчить вступне слово від редакції, визрівав практично із часу заснування академічного Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського. Структура перших двох книг проста й логічна: одна частина містить наукові статті, друга являє собою публікацію джерел із належними коментарями.

Значна увага приділяється діяльності М.Грушевського як археографа. У статті Г.Папакіна зазначається, що «досі всебічно не розкриті творча лабораторія академіка з опрацювання джерел і пам'яток минулого, погляди на евристичну, камерально-едиційну діяльність тощо» (кн.1, с.14) та виокремлюються етапи його становлення як археографа, робиться висновок, що у львівський (1894–1914 рр.) і київський (1924–1931 рр.) періоди наукової творчості ці проблеми перебували у центрі наукової й організаційної діяльності професора (кн.1, с.26).

Діяльності М.Грушевського як натхненника та організатора видання джерельних матеріалів з історії України в Науковому товаристві ім. Шевченка (1894–1913 рр.) за програмою, що враховувала вимоги національної науки, присвячено ґрунтовну студію львівських авторів М.Капралю й А.Фелонюка (кн.2, с.7–51). Додаток містить листування з фондів ЦДІА України у Львові й систематизований перелік новаторських видавничих проєктів, запропонованих свого часу до реалізації Археографічною комісією НТШ.

Творча лабораторія М.Грушевського-дослідника висвітлюється в розвідці С.Панькової «Четвертий том “Історії України-Руси” Михайла Грушевського: між двома “українськими крилами в могутнім національним леті”» (кн.1, с.59–100). Цей фоліант був присвячений складним політичним відносинам литовсько-польської доби, яку сам історик називав спочатку «часами занепаду», перейшовши згодом до визначення як «часів переходових», і завжди розглядаючи українські землі як органічну цілість. Авторка реконструює в контексті суспільно-політичного й особистого життя вченого 1903–1907 рр. історію підготовки до друку четвертого тому та прижиттєвого його перевидання, зупиняється на реакції польського інтелектуального середовища. Зауважує, що ця «війна пер» не закінчилася й понині, наводячи як приклад монографію сучасного польського автора Л.Адамського (кн.1, с.97–99).

Козацько-гетьманській добі як знаковому періоду ранньомодерної української минувшини в рецензії М.Грушевського присвячено статтю В.Пришляка. Автор, починаючи від рецензії 1898 р. на курс лекцій В.Антоновича «Бесіди про часи козацькі на Україні» та завершуючи передмовою до збірки праць улюбленого учня професора – І.Джиджори (січень 1930 р.), сфокусувався на висвітленні постаті гетьмана Данила Апостола в доробку вченого. На підставі розгляду цього локального сюжету В.Пришляк доходить узагальнення про спадкоємність історичної традиції у стилі «критичного позитивізму» в українській історіографії першої третини ХХ ст. (кн.1, с.101–114).

Обидва томи містять розлогі розвідки щодо рецензії наукової спадщини М.Грушевського кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. сучасниками. У статті «Михайло Грушевський у полемічному просторі Центрально-Східної Європи зламу століть: наукове, громадське, приватне» (кн.1, с.115–171) В.Тельвак, зосередившись на полемічній грушевськіані до вибуху Першої світової війни, послідовно розглядає наукові дискусії, спровоковані оприлюдненням історичної схеми М.Грушевського, його антинорманістськими настановами, твердженням про антів як безпосередніх предків українців, тезою про спадкоємність державницької традиції від Київської Русі до Галицько-Волинського князівства, уживанням нової історичної термінології (передусім топоніма «Україна»). Автор торкається мовного дискурсу наукових праць М.Грушевського, його пошуків оптимальних моделей популяризації історичного знання (не минаючи й відомий сюжет із критикою «Історії України-Руси» М.Аркаса), участі у суспільно-політичних дискусіях доленосного для українства періоду, відгуків на публічні виступи М.Грушевського прихильників та опонентів, однодумців і критиків. Дослідник слушно зауважує, що «у підсумку, багатоманітні реакції на пропозиції М.Грушевського – від глорифікації й вдумливого обговорення до емоційного опонування та брутальної профанації – виконували важливу роль модернізації всіх сфер життя українства на зламі століть, адже спонукали до постійної рефлексії всіх небайдужих до нього акторів тогочасної політичної сцени та творців інтелектуальної моди». Так «українське питання», яке до того цікавило лише поляків і росіян, напередодні Великої війни перетворилося на «самобутній феномен Центрально-Східної Європи, існування якого вже неможливо було заперечити чи проігнорувати» (кн.1, с.171).

Надзвичайно цікавою є студія В.Тельвака й М.Маркевич «Михайло Грушевський у колі чеських інтелектуалів» (кн.2, с.121–162). На великому джерельному матеріалі автори доводять, що порівняно з емоційністю дописів польських і російських оглядачів, чеська наука була об'єктивною й доволі прихильною до творчості та діяльності нашого великого історика, переконливо змальовують об'єктивні й суб'єктивні чинники такої ситуації (кн.2, с.161). Традиційним для чеських дописувачів стало порівняння заслуг М.Грушевського для української культури зі значенням Ф.Палацького для чехів. Отже не випадково, що статусу закордонного члена національної академії наук учений удостоївся саме у Чехії (кн.2, с.162).

Як завжди, глибоко аналітичними й водночас доступно написаними є праці І.Грича. Перша – про соборницькі проекти М.Грушевського періоду 1905–1907 рр. («Михайло Грушевський і справа перенесення його львівських інституцій до Києва в часах Першої російської революції») (кн.1, с.29–58), друга – порівняльна характеристика моделей двох академій, ВУАН та УВАН («До питання про співвідношення концепцій Української академії наук Михайла Грушевського та Української вільної академії наук у Північній Америці») (кн.2, с.52–65).

Побудованим на нових, невідомих до того джерелах є матеріал І.Грича про М.Галія («Листи Миколи Галія до Володимира Дорошенка з архіву УВАН (США): До історії виходу першої посмертної книги публіцистики Михайла Грушевського (Нью-Йорк, 1960 р.)» (кн.2, с.397–475). Це не стільки вступ до епістолярного діалогу, як припублікаційна стаття, де послідовно викладено міркування про непростий початковий період повоєнного грушевськознавства. Звертаючи увагу на значущість сюжету, дослідник зазначає, що «власне, поза Л.Винаром і крім лише Миколи Галія протягом п'ятдесяти років від смерті М.Грушевського ніхто не цікавився суспільно-політичною спадщиною головної людини, що спричинилася до постання новітньої української державності у ХХ ст.» (кн.2, с.397). У статті послідовно висвітлюється не проста історія створення книги «Михайло Грушевський. Вибрані праці» (Нью-Йорк, 1960 р.), її зміст, подаються систематизовані біографічні відомості про М.Галія (1892–1971 рр.) – журналіста й діяча української діаспори, висвітлюються його стосунки з бібліографом та істориком, директором бібліотеки НТШ у Нью-Йорку В.Дорошенком, переконливо подається бачення останнім постаті М.Грушевського як людини, з якою була пов'язана найкраща доба його життя, окреслюються етапи еволюції діаспорної громадської думки щодо сприйняття постаті М.Грушевського. Розповідається також про зміст запланованих, але так тоді й не виданих томів публіцистики історика. У цілому подано і прокоментовано 57 листів М.Галія до В.Дорошенка за 1959–1962 рр.

Маємо нагоду ознайомитися також із рефлексіями щодо актуальної нині проблематики комеморативних практик першої третини ХХ ст. Цей напрям представлено статтею С.Панькової «Михайло Грушевський у творенні національного пантеону: виставка пам'яті Володимира Антоновича (1928 рік)» (кн.2, с.66–96). Говорячи про сам задум, авторка зазначає, що виставка стала «першою й останньою до сьогоднішніх днів масштабною експозицією» про життя і творчий доробок цього видатного діяча української культури, насиченою величезною кількістю раритетів. Головним джерелом дослідження виступили унікальні світлини, на яких зафіксовано експозицію. Для грушевськознавців така знахідка винятково цінна, підкреслює С.Панькова, адже «то був не просто виставковий проект. Цей проект поєднав у собі дві видатні постаті, презентувавши пам'ять Учня про свого Вчителя» (кн.2, с.68).

Дослідженню художньої творчості М.Грушевського присвячено працю Г.Бурлаки (кн.2, с.96–120), яка ретельно проаналізувала і ранні проби пера героя свого нарису, і майстерні психологічні замальовки зрілого періоду,

повісті й оповідання, ліричні мініатюри та історичні панорами, ущипливі сатири, філософські етюди, охопивши в підсумку період 1883–1932 рр. Уся розглянута авторкою літературна спадщина вже надрукована у 12–13-му томах (2011–2012 рр.) повного зібрання творів М.Грушевського, тож є цілком приступною для вдумливого читача. Визначальними рисами прози дослідниця називає гуманізм, психологізм, патріотизм, майстерне опанування історичним контекстом доби, в якій розгортався сюжет творів. «Наукова праця заклала міцний фактологічний фундамент і для дослідницької роботи, історіографічних узагальнень, і також для літературної творчості. Тому так природно переплітаються у цього автора вигадані події з документальними свідченнями» (кн.2, с.110). Г.Бурлака не оминула увагою й недруковані твори історика: повість «Приват-доцент», де в одному з персонажів – студентові Іваницькому – упізнаємо самого М.Грушевського часів його студентства й релігійної екзальтації; і невідомий (а точніше, досі не знайдений в архівах) роман про молоді роки І.Котляревського. Авторка пише про те, що цей рукопис десь існує як «твір невідомого автора», тож згодом, вірогідно, ми матимемо шанс його прочитати.

У студії В.Піскун проведено ретельний джерелознавчий аналіз спогадів про М.Грушевського, що були оприлюднені на шпальтах часопису «Український історик» (кн.2, с.204–217). Дослідниця підкреслює, що поява цих спогадів відбувалася завдяки ініціативі багаторічного головного редактора видання Л.Винара, який листувався в 1960–1970-х рр. із колишніми членами Центральної Ради, істориками, котрі виїхали з радянської України, та іншими діячами, які особисто знали М.Грушевського. Детально аналізуються спомини М.Єремїва, Б.Мартоса, Д.Дорошенка, М.Чубатого, К.Паньківського, Н.Осадчої-Янати, О.Степанишиної, І.Крип'якевича, П.Одарченка. В.Піскун виокремлює два періоди у процесі публікації мемуарних джерел на шпальтах «Українського історика»: від створення видання й до початку 1990-х рр.; від проголошення незалежності України до сьогодні, коли до едиційної праці активно долучилося нове покоління фахівців (І.Гирич, М.Магунь, О.Тодійчук).

Концептуальне осмислення трансформацій образу М.Грушевського в історичній пам'яті українського суспільства подане у статті Р.Пирога, написаній до 150-річного ювілею з дня народження вченого (кн.2, с.218–225). Робиться висновок про те, що «політика державної підтримки постаті М.Грушевського останнім часом змінилася на суттєве розширення кола визначних фігур української історії, особливо національного державотворення» (кн.2, с.224), підкреслюється, що такий підхід цілком умотивований, адже слугує формуванню адекватної викликам сьогодення історичної пам'яті.

В.Хоменко підготував серію матеріалів, присвячених недостатньо вивченим сторінкам біографії М.Грушевського – його діяльності в лавах УПСР. Це статті «Співпраця Михайла Грушевського з Українською партією соціалістів-революціонерів в епістолярній спадщині сучасників історика» (кн.2, с.163–182), «Публіцистика Михайла Грушевського 1919–1924 рр. як джерело дослідження його політичної діяльності в еміграції» (кн.2, с.183–203),

а також публікація «Лист Закордонного Комітету Української партії соціалістів-революціонерів “До Голови Української Центральної Ради пана Михайла Грушевського”» (кн.1, с.455–471).

Привертають увагу такі джерельні матеріали, як епістолярій українського вченого з рукописного відділу Інституту російської літератури РАН, підготований до друку В.Тельваком. Це – листи 1902–1914 рр., адресовані Е.Радлову, В.Миролюбову, М.Лемке, В.М'якотіну, Б.Марковичу, а також звернення до редакції журналу «Русское богатство» (кн.1, с.410–438). Опрацьовано також епістоли М.Грушевського до А.Лященка, що відклялися у фондах Петербурзького філіалу архіву РАН (кн.1, с.438–454).

Оригінальним є аналітико-статистичний підхід О.Юркової до дослідження справи-формуляра ДПУ УСРР (зберігається у ГДА СБУ) на одного з найближчих співробітників М.Грушевського у ВУАН 1924–1931 рр. – Ф.Савченка (кн.1, с.472–494). Крім того, дослідниця окреслює перспективи подальшого вивчення подібного типу документів, а в додатку до статті публікує й коментує перлюстровані листи Михайла Сергійовича до дружини й доньки з Києва у Відень та Ортман (Австрія) за 1928 р.

Відтворити деталі створення Музею НТШ допомагають оприлюднені В.Старковим листи (1900–1910 рр.) головного постачальника старожитностей до етнографічних колекцій цього закладу Л.Гарматія, писані у львівський період буття М.Грушевського (кн.2, с.229–260).

Важливі штрихи та нюанси до історії функціонування Українського наукового товариства в Києві 1908–1914 рр. подає опубліковане В.Шульгою листування письменниці Н.Романович-Ткаченко з М.Грушевським (кн.2, с.261–396). Це – 199 архівних одиниць із фондів ЦДІАК України та ІР НБУВ, із них 4 листи писані істориком в еміграції.

І, нарешті, справжнім подарунком дослідникам доби модерного націєтворення стали надруковані й фахово прокоментовані В.Кавунником та С.Паньковою листи О.Лотоцького до М.Грушевського (1894–1914 рр.) (кн.1, с.175–409). Вони містять різнопланові сюжети – про складання історико-біографічного словника, про підготовку Олександром Гнатовичем рецензій до редактованих М.Грушевським «Записок НТШ», про епопею із затвердженням заповіту О.Кониського, яка тривала майже 15 років та завдала чимало клопоту і прикросців О.Лотоцькому, про його неоціненну допомогу Михайлові Сергійовичу у справі видання «Очерка истории украинского народа» та книжечки «Про старі часи на Україні», а також публіцистичних текстів. Листи (а це 190 одиниць із фонду 1235 ЦДІАК України) є унікальним джерелом просопографічної інформації. Вони дають уявлення про побут, родинне життя і психологію кореспондентів та їх найближчого оточення, містять міркування спостережливого, енергійного й дотепного О.Лотоцького про громадсько-політичні справи, думське життя, процес взаємодії з видавцями і книготорговцями, ліберальним російським середовищем, із представниками імперської влади, передусім у питаннях цензури та проходження закордонних видань через митницю, відтворюють атмосферу Петербурзької громади. Демонструють довірливий характер взаємин обох діячів, дозволяють зрозуміти особливості

сприйняття ними відомих представників українського руху (Б.Грінченка, С.Єфремова, О.Русова, П.Стебницького, М.Славінського та ін.). Маємо також змогу зрозуміти складний і зовсім не ідилічний процес реалізації масштабних проектів, яким, наприклад, стала енциклопедія «Украинский народ в его прошлом и настоящем» (Санкт-Петербург, 1914–1916 рр.). Це яскраве, емоційне, відверте листування в повній мірі відбиває двадцять років інтенсивного суспільного й інтелектуального життя обох дописувачів.

Наостанок зазначимо, що перші дві книги нового видання не лише презентують бездоганний професійний рівень археографічних публікацій і безперечні успіхи у вивченні маловідомих або заплутаних сюжетів грушевськознавства, але й переконливо доводять потребу подальшого інтенсивного студіювання. Хочеться сподіватися, що намір ініціаторів та впорядників зробити це видання таким, що виходитиме вчасно й успішно, у заплановані терміни, здійсниться. Наукова спільнота потребує спеціалізованих видань високого академічного рівня.

Світлана Іваницька (Запоріжжя)

CONTENTS

HISTORICAL ARTICLES

The World War II and Ukraine: Problems and Searches

- VIDNYANSKYJ S., HRYTSIUK V., LYSENKO O.** Beginning of the “Second Imperialist War” and the “Ukrainian Question”: Some Diplomatic, Political, and Military Aspects 4
- LYTVYN M. (Lviv).** West-Ukrainian September 1939: Markers of Memory Policy 25
- POGORIELOV A. (Mykolaiv).** Recruitment of the Agitators and Their Use by the Nazi Occupation Authorities in Oral and Cinema-Photo Propaganda (1942–1944) 36
- DATSKIV I. (Ternopil), PARKHOMENKO V. (Mykolaiv).** The Fate of the Archives of the UkrSSR During World War II 59
- EDELE M. (Melbourne, Australia).** Why did Ukrainian Red Army Men Go Over to the Germans? The Case of Defectors to the Wehrmacht’s 296 Infantry Division, 1942–1943 69

- SMOLII V., YAS O.** The Shaky Images of a New Age: Ideals and Horizons of the Future in the Visions of Ukrainian Intellectuals of the End of Nineteenth – Early Twentieth Century 86
- KOTLYAR YU. (Mykolaiv), LEVCHENKO L. (Mykolaiv).** Local Sample of the Ukrainian Revolution of 1917–1921: Mykolaiv Region 122

METHODOLOGY. HISTORIOGRAPHY. SOURCES

- KRYVOSHEIA I. (Uman), KRYVOSHEIA I. (Uman).** Testaments of the Cossack Nobility of Hetman-shchyna in the Second Half of the Seventeenth Century as a Source of Everyday History 147
- HORKOVA A.** The Creation of Digital Image of Cultural Heritage: World and Domestic Experience (The Information Base of the Cultural Heritage Case of Sites of Kyiv) 167

MISCELLANEA

- RUSYNA O.** Notes on the Visualization of the National History of the Fourteenth – Sixteenth Centuries 175

BOOK REVIEWS AND SURVEYS

- Holovko O. Prince Mstyslav Mstyslavych “Udatnyi” and His Period (*O.Shchodra, Lviv*) ... 187
- Svitlenko S. The Ukrainian Nineteenth Century: Ethnonational, Intellectual and Historiographical Contexts (*O.Shliakhov, Dnipro*) 196
- Kolańczuk A. Ukraińscy emigranci polityczni w życiu naukowym, kulturalnym, społecznym i gospodarczym w II RP; Kolianchuk O. For Our and Your Freedom: Participants of the Ukrainian Liberation Competitions of 1917–1921: Memory Places in Poland: A Handbook (*M.Lytvyn, Lviv; O.Rublov, Kyiv*) 202
- Mykhailo Hrushevskiy. Studies and Sources (Books 1–2) (*S.Ivanytska, Zaporizhzhia*) ... 209
- Ukraine – China – 25 Years of Cooperation: Results and Prospects: “One Belt, One Way” (*L.Aleksiiyevets, Ternopil; M.Aleksiiyevets, Ternopil*) 215

CHRONICLES

- MOROZOVA O. (Mykolaiv).** International Scientific Conference “1919 in the History of East Central Europe: To the 100th Anniversary of the Proclamation of the Union of the UPR and WUPR” 220
- HORBACHEVSKYI T. (Lviv).** International Scientific Conference “September 1939 in the Fate of States and Peoples” (To the 80th Anniversary of the Outbreak of World War II) 223
- LYSENKO O.** The 5th Scientific Conference “Memory of the World War II in Germany and Ukraine After 1945” and the Practical Seminar of the German-Ukrainian Commission of Historians for Young Researchers “History of Ukraine Between 1939 and 1950 in Autobiographical Documents” 225
- ZASHKILNIAK L. (Lviv).** 20th General Congress of Polish Historians 229

IN MEMORIAM

- MARK VON HAGEN** 232

- Publications Received** by the Library of Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine 236